

Light in the Darkness: Understanding Makkat Choshech

Matan, 5780

Mrs. Leah Herzog

Shemot 10: 21-23

Makkat Choshech often gets lost in the shuffle, as it is the penultimate maah.

1. Understanding the format of the Makkot and where Choshech fits in
2. Understanding the pshat

כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יְדָךְ עַל־הַשָּׁמַיִם וְיִהי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ:
כב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
כג לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלֹכְל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם:

3. Malbim—Close reading of the text

Malbim begins by quoting Abarbanel:

ויהי חשך. הרי"א כתב מפני שרוח ים לח מאד, העלה [ע"י הרוח שנשב ממנו] אדים עבים על כל גבול מצרים, ולא נהפכו למטר כי טבע ארץ מצרים מונע את העננים מהמטיר לכן נשארו העננים על מצרים בעובי גדול ומכופל והיה החשך כ"כ עב ומכופל עד שהיה מכבה הנרות שהדליקו בו כאשר יהיה במערות העמוקות שתחת הארץ, וכן העומדים בהררי חשך לא יעמוד שם אור אש ואור נר, שלא היה חשך העדרי רק חשך ממשי,

For Malbim, , however, all the makkot are miraculous.

שאינ דעתי נוחה ממה שבקש שלשלת סבות טבעיות לנסי יקוק אלה, שלא היה להם קשר עם מסובבי הטבע, רק שע"י נטית יד של משה נעשה חדשה בארץ שנתעבה האויר ונתמלא אדים ערפליים במדרגה גדולה עד שימנעו שם נצוצי האורה להבקיע בתוכו ואח"כ נתעבה האויר יותר עד שלא קמו איש מתחתיו

כי לא יכלו לנשום ולשאף אויר העב ההוא, וכן אמרו חז"ל שהחשך היה בו ממש,

שכפל שלשת ימים, שמבואר אצלי באילת השחר [כלל קל"ח] שהשם הנשנה אינו השם הראשון ור"ל שלשת ימים אחרים, לכן אמר יהי חשך, ר"ל בג' ימים הראשונים ואח"כ ויאמש חשך, שיוסיף חשכה באמש שואה ומשואה מעוף צוקה ואפלה מנודח:

4. Creation of Light (and Darkness)

Both in their miraculous form and content, the makkot connect back to the Creation.

א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

ב וְהָאָרֶץ הִיְתָה תֵהוֹ וְבָהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:

ג וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהי אֹר וַיְהי־אֹר:

ד וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת־הָאֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹקִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

ה וַיִּקְרָא אֱלֹקִים אֶת־הָאֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: (פ)

רש"י

וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בְּזָה אָנוּ צְרִיכִין לְדַבְּרֵי אַגְדָּה, רָאֵהוּ שְׂאִינוּ כְּדַאי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רְשָׁעִים, וְהַבְדִּילוֹ לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ כֶּן פְּרָשָׁהוּ, רָאֵהוּ כִּי טוֹב, וְאִין נָאֵה לוֹ וְלַחֹשֶׁךְ שְׂיֵהִיו מִשְׁתַּמְשִׁים בְּעַרְבוּבָא, וְקִבַּע לְזָה תַחֲוֹמוֹ בַּיּוֹם, וְלְזָה תַחֲוֹמוֹ בַּלַּיְלָה:

רמב"ן

הארץ אחר הבריאה הזו היתה "תהו", כלומר, חומר אין בו ממש; והיתה "בהו", כי הליבש אותה צורה. ופירש שבצורה הזו צורת ד' יסודות, שהם האש והמים והעפר והאוויר, ומלת "הָאָרֶץ" תכלול ארבעת אלה. והאש נקראת "חֹשֶׁךְ", מפני שהאש היסודית חשוכה; ואלו היתה אדומה, היתה מאדימה לנו הלילה...

כי כשברא חומר השמים – אמר שיהיה מן החומר ההוא דבר מזהיר, קראו אור. "וַיְהי אֹר" – לא אמר "וַיְהי־כֵן", כאמור. בשאר הימים, לפי שלא עמד האור בתכונה הזאת כל הימים כשאר מעשה בראשית.

אבן עזרא

טעם ויבדל. בקריאת השמות

מלבי"ם

מה היה האור שנברא ביום הראשון. אם הם המאורות הלא נבראו ברביעי. ולמה קראם פה אור ושם מאורות, ולמה אמר יהי אור ולא אמר ויהי כן כמו בכ"מ, ולמה אמר וירא אלהים את האור כי טוב ולא אמר סתם וירא אלהים כי טוב כמו בכל מ"ב. ומה היה ההבדלה בין האור ובין החשך, הלא האור מובדל מן החשך מצד טבעו שזה הויה וזה העדר, ומה הי' הקריאה לאור יום הלא האור נמצא במרחבי העולם ביום ובלילה

אחר שנבראו השמים והארץ והיה חשך בכל רחבי הבריאה, ברא ה' חומר האור בלתי נתלה בדבר מאיר או בכדור השמש, רק ניצוצי אור התפשטו בכל מרחבי הבריאה בלתי מושפע מגשם מאיר, שזה ההבדל בין אור ובין מאור, שמאור הוא הגשם שבו ישכון האור והוא הנרתק אליו, ואור יציין ניצוצי האורה בעצמם,

ובב"ר (פ"ג) ר"ש בן יהוצדק שאל לרשב"נ מהיכן נבראת האורה, א"ל מלמד שנתעטף בה הקב"ה כשלמה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו

ותבין עפ"י המבואר כי האור המוחלט והעצם הנשגב ית' נקרא בכתבי הקודש בשם אור

ספר שמות

מלבי"ם

פסוק כב (המשך)

הקב"ה השפיע אז אור הגנוז ואור הרוחני שלפו ערכנו יקרא בשם חשך כמו שאור השמש הוא חשך אצל העטלף,

האור הראשון היה אור הרוחני והשכלי שקדם לבריאת עולם שגמזו הקב"ה לצדיקים לעת"ל, ובעוה"ז הלבישו יקוק בנרתק וגמזו באור השמש, כי אין בעלי חומר יכולים לסבלו, ובמצרים הפשיטו השם יתברך מנרתקו והחשיך את עיני המצריים וישראל הוכנו אז לסבול האור וראו ע"י מה שבמטמוניות